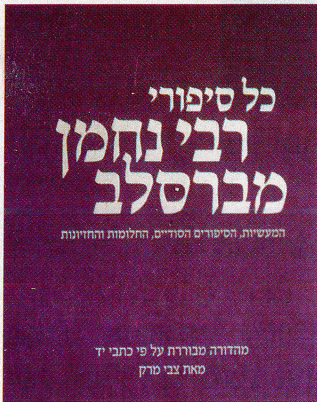

קולו הייחודי של ר' נחמן מברסלב

פרופ' צבי מרק מאוניברסיטת בר אילן, החוקר את דמותו ומשנתו של ר' נחמן מברסלב זה 20 שנה, טוען כי סיפוריו והגותו של ר' נחמן מהווים קול ייחודי בעולם החסידי, הן מבחינת הסגנון והן מבחינת התוכן

כתבה: עירית נחמני § צילום: אסנת קרסננסקי

"הדבר השני הוא הצד האישי בתורותיו של ר' נחמן. הוא מספר על עצמו, בוכה בפני חסידי, חושף גם את רגעי החולשה שלו, והעצות שהוא נותן לשעות משבר באות מחוויות שחווה בעצמו. בסיפורי החלום שלו הוא מספר על סיוטים בהם הוא לא מצליח לקרוא והאותיות נראות לו כשפה זרה. הוא חווה בדידות כשחסידי עוזבים אותו וכשבני המשפחה אומרים לו שהוא מבייש אותם ואת אבותיו.

פרופ' מרק טוען כי סוד הקסם בסיפוריו ובהגותו של ר' נחמן מברסלב נעוץ בסגנונו האמנותי מצד אחד ובגישתו האישית מצד שני. "ר' נחמן מדבר בשפה של האמנות. אצלו זה חלק מהשקפה שלמה לפיה לא רק הלימוד חשוב כי האדם הוא לא רק שכל, יש לו גם כוחות אחרים, למשל כוח המדמה, כלומר דמיון. חלק מהעבודה הברסלבית היא יציאה בחצות למקום מבודד, להקשיב לשירה, שירת העשבים, שירת העולם. זהו עולם לא

פרופ' צבי מרק

הספר שיצא לאור לאחרונה ר' נחמן מברסלב חדר לזמר הישראלי. שירה של נעמי שמר "שירת העשבים" נכתב על פי רעיונות של ר' נחמן מברסלב. באולמות השמחה של החברה החרדית בולט השנה הלהיט "ואפילו בהסתרה", בביצועם של יואלי קליין ונתן פוקס, שמילותיו "ואפילו בהסתרה שבתוך ההסתרה בוודאי גם שם נמצא השם יתברך", נכתבו על ידי ר' נחמן מברסלב

"יש אנשים שמספרים שברגע משבר התחברו אל ר' נחמן. אחד מידידי, למדן ומשכיל, סיפר לי שחש נפילה, הדברים איבדו משמעות, ולא הרגיש שההוגים הגדולים מושיטים לו יד,

מילולי שהאדם יכול לבוא איתו במגע וגם להביע עצמו באופן לא מילולי. לכן יוצרים מרגישים קרבה לר' נחמן, הם מתחברים לערוצים הנוספים שהוא מציע.

ציור ישן של עליית חסידי ברסלב לקברו של ר' נחמן באומן

'אושפיזין' (2004) של שולי רנד מציג את התפילה האישית של חסידות ברסלב. בסרט "האסונות של נינה" (2003) בבימויו של שבי גביזון, אביו של נדב, הילד גיבור הסרט, חוזר בתשובה והופך להיות חסיד ברסלב. סדרת הטלוויזיה "מקימי" (2013) על פי ספרה של נועה ירון-דיין, מספרת על מנחת טלוויזיה ושדרנית רדיו שמוצאת בעיסוקה ובאורח חייה, חוזרת בתשובה ומוצאת נחמה בחסידות ברסלב.

ר' נחמן השפיע על סופרים כמו י"ל פרץ, ש"י עגנון ומ"י ברדיצ'בסקי אך גם על סופרים ישראלים בני זמננו. למשל, חיים באר בספרו "נוצות", מזכיר את שבעת הקבצנים של ר' נחמן כשהוא מתאר את חגיגת הבר מצווה של הילד גיבור הסיפור. ספרו של יורם קניוק "אדם בן כלב" מושפע מסיפור של ר' נחמן על בן מלך שיצא מדעתו, חשב שהוא תרנגול הודו ונרפא על ידי חכם שיוצר אתו קשר על ידי כך שגם הוא מתנהג כמו תרנגול הודו. אצל קניוק גיבור הסיפור אדם שטיין, שהגרמנים הכריחו אותו לשחק כלב, מצליח ליצור קשר עם צעיר שיצא מדעתו וחושב שהוא כלב על ידי זה שהוא יורד על ברכיו ומתחיל לנבוח כמותו.

יצירה דתית לא שגרתית

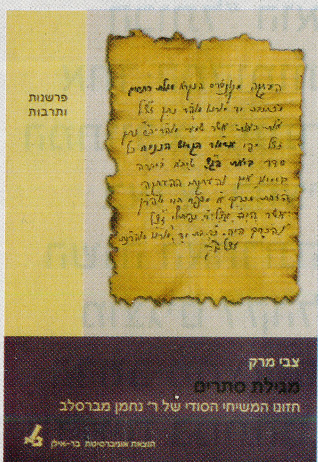
בספרו "כל סיפורי נחמן מברסלב" שראה אור באחרונה אסף פרופ' מרק את כל הסיפורים ואת הנוסחים השונים שלהם. הוא עבד על הספר כ-12 שנים, במהלכן פרסם

אבל ר' נחמן הושיט לו יד, מספר פרופ' מרק, ומדגיש כי החידוש בגישתו של ר' נחמן הוא בהתייחסותו לחוויות הירידה ובגישה שיש ללמוד מהן. ההתייחסות הזאת קיבלה ביטוי בסיפורים. כך למשל הסיפור 'מעשה מאבידת בת מלך', בו המשנה למלך נכשל פעם אחר פעם בניסיונו להשיב את בת המלך לארמון, ואינו מרפה עד שהוא מצליח.

חומר תוסס ומכרה

"סיפורי ר' נחמן והגותו הם חומר תוסס ומפרה עד היום", אומר פרופ' מרק, ומציין שבפסטיבל ישראל האחרון הועלו שתי הצגות שהתבססו על ר' נחמן. האחת "ברסלב-בטהובן-ברסלב", של יוסי יזרעאלי, והשנייה "מעשה מזובוב ועכביש" של ברוך ברנר. ר' נחמן מברסלב חדר גם לזמר הישראלי. שירה של נעמי שמר "שירת העשבים" נכתב על פי רעיונות של ר' נחמן מברסלב. באולמות השמחה של החברה החרדית מככב השנה הלהיט "ואפילו בהסתרה", בביצועם של יואלי קליין ונתן פוקס, שמילותיו "ואפילו בהסתרה שבתוך ההסתרה בוודאי גם שם נמצא השם יתברך", נכתבו על ידי ר' נחמן מברסלב. קבוצה הולכת וגדלה של זמרים נוסעים לאומן בראש השנה, לאביתר בנאי יש זיקה לחסידות ברסלב והוא כותב פינה באחד מעלוני השבת המחולקים בבתי כנסת. ר' נחמן והגותו נמצאים גם בקולנוע הישראלי, טוען פרופ' מרק, ומביא דוגמאות: הסרט

ר' נחמן והגותו השפיעו על הקולנוע הישראלי. הסרט 'אושפיזין' (2004) של שולי רנד מציג את התפילה האישית של חסידות ברסלב. בסרט "האסונות של נינה" (2003) בבימויו של שבי גביזון, אביו של נדב, הילד גיבור הסרט, חוזר בתשובה והופך להיות חסיד ברסלב

ספריו הקודמים של פרופ' מרק

אותו אליו. ידוע לנו שבהיותו נער ניסה להסתיר מהמבוגרים את אדיקותו ופעם אחת אף העמיד פנים כאילו שכח את האלף-בית, אולם האמת היא שהיה שקוע בעולם נסתר של תפילה ולימוד.

זמן קצר אחרי הבר מצווה שלו, הוא נישא לסאסיא, בתו של ר' אפרים, בעל אחוזות עשיר ויחסן שהתגורר בכפר הוסיאטין. לר' נחמן ורעייתו נולדו שמונה ילדים, שני בנים ושש בנות. שני בניו ושתיים מבנותיו נפטרו בצעירותם עוד בחיי ר' נחמן. הזוג הצעיר שהה מספר שנים בביתו של ר' אפרים ואחר כך עבר למדוודבקה שם החלה התפתחותו כדמות ציבורית, התקרבו אליו חסידים ותלמידים והוא נעשה לרבם כשהוא בן 18.

בשנת 1798 הוא ביקר בארץ וארבע שנים לאחר חזרתו עבר לברסלב שם התקרב אליו ר' נתן שטרנהרץ מנמירוב, הידוע גם בשמו העממי מוהרנ"ת (מורנו הרב ר' נתן), שהפך להיות תלמידו הקרוב ביותר ומפיץ תורתו וסיפוריו.

עם התבגרותו של ר' נחמן התעצמו בו נטיות הסיגוף ולימודו נעשה מחמיר יותר. הוא חיפש אחר סימנים שונים ופלאיים שיוכיחו לו כי אלוהים נמצא בחייו ומתעניין בו ולפעמים גם מצא אותם. הוא נהג לצאת לחיק הטבע כדי להתייחד עם הבורא.

אחד המאפיינים של דמותו היה המעברים המהירים והבלתי צפויים בין התרוממות רוח לבין דיכאון קשה. ר' נתן סיפר כי רגע אחד היה ר' נחמן משמיע דברי תורה עמוקים ורגע אחר כך היה שוקע בעצבות עמוקה ואומר שאינו יודע ולא כלום. אז היה מדבר על עצמו כעל שה אובד המחפש את דרכו חזרה לדיר.

לאחר מות רעייתו בשנת 1807 חלה ר' נחמן בשחפת. שנה אחר כך הורה לר' נתן להדפיס את כל תורותיו בספר ואז יצא "ליקוטי מוהר"ן". כשאמר לר' נתן תורות לאחר יציאת הספר אמר לו: "זה יהיה לך לספר השני". בשנת 1810 עבר ר' נחמן לעיר אומן ואמר שהוא בא לגור ולמות שם כדי להיקבר בבית הקברות הישן בו טמונים אלפי יהודים שמתו על קידוש השם בפרעות ת"ח-ת"ט (1649-1648). ר' נחמן הלך לעולמו בי"ח תשרי תקע"א (1810) בגיל 39 ונטמן בבית הקברות הישן באומן.

על מותו כתב ר' נתן תיאור מרגש אותו סיים במילים: "כי שם המקום המוכן לו מששת ימי בראשית לעסוק שם בתיקון העולם לדורות לכל מי שיבוא אליו לשם". לאחר מותו נבנתה חסידות ברסלב על ידי ר' נתן תלמידו שסידר והדפיס את סיפוריו של ר' נחמן, שיחותיו ותולדות חייו. ר' נתן נפטר באומן בשנת 1845 וגם הוא קבור בבית הקברות היהודי בעיר. עוד בחייו ציווה ר' נחמן להכריז ולפרסם כי כל מי שמקורב אליו ואל תורותיו יבוא אליו בראש השנה, אז הוא עוסק בעניינים ועושה תיקונים שאיננו יכול לעשות בכל השנה. כך נולד המנהג לנסוע לאומן בראש השנה להשתטח על קברו.

שלושה ספרים נוספים על ר' נחמן מברסלב: "מיסטיקה ושיגעון ביצירת ר' נחמן מברסלב" (2003), המבוסס על עבודת הדוקטורט שלו, "מגילת סתרים: החזון המשיחי הסודי של ר' נחמן מברסלב" (2006) ו"התגלות ותיקון בכתביו הגלויים והסודיים של ר' נחמן מברסלב" (2011).

"אני מקווה שהספר 'כל סיפורי רבי נחמן מברסלב' ישמש את כל אוהבי סיפורי ר' נחמן לכל גוונים", אומר פרופ' מרק. "חילונים וחסידים, בחורי ישיבות העמלים על תורת ר' נחמן, יוצרים וכותבים שרואים בו מקור השראה, אנשים שמחפשים שאר רוח ואנשים שצמאים ליצירה דתית לא שגרתית רבת מעוף ודמיון מחד ואישית מאוד ונוגעת מאוד מאידך. אני מאמין ומקווה שכולם יוכלו למצוא בספר את מבוקשם - את האוצר הגדול של סיפורי רבי נחמן, שעליו אמר הסופר ש"י עגנון כי בכתבתו יש 'סודות שמים וסודות אדם'".

חיבור בין כל האהבות

צבי מרק, 51, נולד בירושלים לאם גננת דור תשיעי בארץ ולאב מינהלן של בתי חולים שעלה לארץ מטרנסילבניה במהלך מלחמת העולם השנייה. מרק למד בישיבות נתיב מאיר והר עציון ואת שירותו הצבאי עשה במסגרת ישיבת הסדר. את התואר הראשון עשה באוניברסיטה הפתוחה, את השני באוניברסיטת בר אילן ואת הדוקטורט באוניברסיטה העברית בהנחייתו של פרופ' משה אידל.

הוא הכיר את סיפורי ר' נחמן מברסלב עוד קודם אולם עם כתיבת הדוקטורט שעסק בהיבטים מיסטיים ביצירת ר' נחמן, העיסוק בר' נחמן מברסלב הפך למרכזי. "ר' נחמן היה צומת מחבר בין כל אהבותיי: ספרות, מחשבת ישראל, יש לו גם ספרות עיונית דרשנית והוא גם אחד היוצרים החשובים של הספרות הישראלית החדשה", אומר מרק שמלמד כ-15 שנה ספרות עברית באוניברסיטת בר אילן. מרק, נשוי לרות ואב לחמישה, מתגורר באפרת בגוש עציון.

ר' נחמן מברסלב - קורות חיים (על פי מקורות שונים)

ר' נחמן מברסלב נולד במו"כז' בשנת 1772, לאביו ר' שמחה בנו של ר' נחמן מהורודנקא (מתלמידיו החשובים של הבעש"ט) ולאמו פייגה שהיתה נכדתו של הבעש"ט. הוא גדל באווירה חסידית קבלית וכבר בילדותו היה סגפן וביקש להתגבר על ההנאה מהאכילה. כשראה שאי אפשר בלי אוכל, התחיל לבלוע את מזונו בלי ללעוס.

כילד צעיר חווה כאב וייסורים פנימיים ונאבק בהם. הוא לא הסתפק בתפילות הכתובות בסידור אלא חיבר תפילות משלו בידיש, השפה בה דיבר, ובהן ביקש מאלוהים שיקרב